

Novotny Tihamér

Mint szakrális felhőből fakadó jóleső jeleső...

Lírába oltott elmélkedés Aknay János, a mindig megújuló (poszt) modern szentendrei festő művészetéről

[Gönczi Galéria, Zalaegerszeg, 2007. december 7. – 2008. január 12.]

A nyíregyházi születésű Aknay János (1949) mint Szentendrére települő, a kibontakozó Vajda Lajos Stúdió tagjaival egyivású, fiatal művész, 1971-72 körül, kétségtelenül megértett és megérezett valami olyasmit a hely szelleméből, amitől a keze alá simultak a fejében és szívében elrendezett dolgok és motívumok. Nevezetesen a sűrítetten egymásba bújó, otthonos és barátságos, de a különösebb művészettörténeti értékkel nem bíró, mégis lélekbekapaszkodóan szép szentendrei házak. A bújócskát játszó kacskaringós utcák, a kurta síkátorok és a zegzugos udvarok. Az élet színdarabjához épült hegyes tetők és az emberarcú homlokzatok. A kecses oromdíszek és a párkányzatokon egyensúlyozó, álmatag kőbabák. A föl-lejáró, meghittén muzsikáló lépcsőfokok, s a lágyívű, jelvényes kőkapuk meg a lizénás, copfos ablakok. Az Ige csigaházába göngyölgő kálváriák és a rozsdáette, szenvedő korpuszok. Az égre mutató, éber, keresztes toronysüvegek és az időutazó, csendestű templomhajók. A hétköznapi emberek és a

megdicsőült, mélyező szentek. Az aranyfüst glóriáikba burkolódzó, könnyecskéket izzadó, hallgatag ikonok, s a freskókról röppenő, neszező szárnyasuhogások és a szekkókról leváló, felhőként úszó, szelíd angyalok... S azóta is, mint szakrális felhőből fakadó jóleső jeleső, bőségesen hullik az égi áldás a vásznak és papírok sokaságának termékeny talajára. Mert nála az égi mására emlékeztető, bensőségesen átszemélyesített város szakrális áhítat-kulisszái egy új, szubjektív módon tömörített *lírai s egyben sík-konstruktív* értelmezési képszerkezetben és hangulatban jelennek és jelennek meg, az itt ragadó őslakosok, a még élő, s a már halott, neves és tapasztalt művészeldők, valamint a festészet iránt nem csak hobbiból érdeklődő, a képszomjúság forrásvidékeit tudatosan kereső földközi „úrutazók” és lelki nyugtalanok számára.

Azután, 1977-től kezdve, egyre általánosabb fogalmakká és elvontabb vizuális jelekké átalakítva ezt a páratlan gazdagságú, melegséget árasztó építészeti

környezetet, megjelentek nála a keményen kézben tartott, a tiszta színekben és a világos, fekete és fehér *konstruktív-geometrikus* formarendszerekben gondolkodó, tervezőmérnöki precizitást tükröző, hűvös és racionalizált képtémák. A mértani *kapcsolatok és viszonyok*, a *születések és kitörések*, *arányok és kompozíciók*, vagyis az utcákat, lépcsőket és tereket, házakat, tetőket, tornyokat, templomokat, kapukat és ablakokat egyszerre érzékeltető síképítmények, a madártávlatból vagy oldalnézetből komponált, kisímított, absztrakt városképrészleti motívumok, s a szigorú hullámvonal vezetésű, néha enyhén plasztikus és réteges, színes táblaképek, s a közterekre szánt *murális tervek és tanulmányok*.

Majd a '80-as évek elejétől fogva bujtatott vagy csak lappangó közkincs-ként őrzött archaikus betűjelek kerültek az osztott felületű, sík-konstruktív tereket is érzékeltető színes képablak mezőkbe. Az individuálisan megújított, festett székely-magyar rovásjelek, s az általuk titkosított történetek. A tamgákba csomagolt asszociálható emberi érzelmek, a megfejtésre felkínált, rejtőzködő üzenetek, a sűrített drámává alakuló családi és közösségi élethelyzetek vagy történetek. A jelképes kapuk és gyászos koporsók, a zuhanó és emelkedő szárnyrészletek, a feszülő ívek és kemény ékek, a megfejtésre váró rovás-ligatúrák, a keresztek és kereszteszöndések. Az új szimbólumokká alakuló, élesen kirajzolódó, konstruktív, lírai, szürreális és emblematikus piktogramok. S a jelkiemelésekkel egyenértékű módon nőtt meg a két-, három- vagy négyosztatú, a sűrűn aprólékos kézjegyhalmozó megmunkáláson alapuló, gyakran elolvasható rovásszövegeket is tartalmazó, rézsútos egyenesek mentén szerkesztődő, igényesen és változatosan telített ablakszárnyyszerű háttérfelületek jelentősége.

Hovatovább 1986-tól kezdődően (a korán elhunyt Sári nevű kislánya örök emlékére) a rovás geometrikusan vagy organikusán használt „S” és „Á” betűjéből, valamint több régebben használt szárnymotívum kereszteszöndéséből megszületett egy új absztrakt angyalmotívum alap is, amely egészen napjainkig a legváltozatosabb kombinációkban, variációkban és helyzetekben bukkant és bukkann fel festményein, grafikáin és objektjein (s egy köztéri, s két tájban felállított szobrán is!). Ám úgy, hogy annak esszenciálisan és éterien elvont alakja, a '90-es évek második felétől indulva, mind gyakrabban alakult és alakul vissza expresszív megmunkálású, félabstrakt égi lényvé vagy emblematikus érvényű, az alakváltozás állandó kényszerétől hajtott angyalemberré vagy a szó szoros értelmében vett szakrális angyalikká.

Ez a képzelet szárnyán közlekedő, térben is időben igen mozgékony, tisztavirágyszerűen új és új alakot öltő angyalmotívum valóban úgy röpköd Aknay Jánosnál, mint mesékben a gondolat. Világokat hág át, csillagok közt jár-kelel, de mindig visszatér alkotó (atyjához), a művészhez, s be-benéz az ajtókon, ablakokon, s fel-

felbukkan az újra és újjáépített szentendrei kulisszák között, és a háztetők, keresztek és kálváriák felett. Lénye néha kettős: síkkonstrukcióba metszett pozitív vagy negatív absztrakció, félig jel és félig artikuláció, néha gyermek, néha leány, néha androgín álomarc, néha maga a köd, a sötétlő félelem vagy a barlangi magány, néha egy darabka konkrét valóság, néha aranylő szent, néha *in memoriam* festő vagy barát, néha a visszasugárzó múlt és néha a tűnékeny jelen, néha a nap és néha a hold, néha árnyék, néha fény, néha szárnyas felhőként röpködő glóriás amőba-paplan, néha ablakban, kapuban időző gyémánthegyű piramis-ufó, néha őriz, néha véd, néha magányos, néha jó hírt hozó, néha rejtőzködő, néha tojásba vagy körképbe költöző végtelen titok, és néha Isten mosolyában fészkelő, önmagát többszöröző, ikonfióka némaság.

Ám Aknay János öntápláló, önfejlesztő és öngerjesztő eszköztárában, a hallatlanul gazdag és variabilis motívumkészleten túl, ott találjuk a lecsupaszított, merész komponálási és szerkesztési elveken és ötleteken nyugvó, vázszerű festői leleményt is, valamint a vonal-, a szín-, a felület- és az ecsetkezelés érzelmileg kimeríthetetlen változatosságát. A képszélekre kifutó, levágott vagy elvágott alap- és háttérmotívumai, valamint a kivezető, (fel)függesztő, talán a képtörténet a semmihez pányvázó, s ezáltal az örökös folytathatóságot, a szellemi megszakíthatatlanságot is jelölő egyenesei, illetve a határsávokat kijelölő tiszta színmezői vagy szíkeretei – a lehetséges lélektani magyarázatokon túl – mind-mind arra utalnak, hogy nála a jel- vagy jelrendszer-

felmutatásnak kiemelt jelentősége van, s hogy ebben az életműben minden egyes műnek előzménye és következménye volt, van és lesz, bármelyik pontból is kezdjük el a szálak felfejtését.

A szentendrei művészettörténetbe ágyazódó, éppúgy szubjektív-alanyi, mint közösségi művészete tehát egyszerre horizontális és vertikális irányultságú, földi és égi természetű. Vagyis témáit és motívumkészletét tekintve vízszintes kiterjedésében jóformán csak a város határait bejáró, Szentendre szemüvegén keresztül látó, függőleges emelkedésében azonban lelki és szellemi töltésű. Ezért művészete mintegy szakrális délibáb nem csak Szentendre felett lebeg, de imaginárius éteri dimenziókban és kozmikus idejében határtalan pályákat bejáró, tehát univerzális kiterjedésű. El kell ismerni, hogy 35 éve jelenlévő képvilága (amely egy magával ragadóan ösztönös és egy rendkívül tudatos képvilág keveréke) nemcsak hazai, de nemzetközi mércével mérve is igen egyéni és igen nagyszabású teljesítmény! Ahogy manapság mondani nemigen szokás: művészete egyszerre egyetemes és magyar.

